

MESTERSÉGEMNEK CÍMERE...
MUNKAERŐPIACI STRATÉGIÁK ÉS NYELVHASZNÁLAT
A SAPIENTIA ERDÉLYI MAGYAR TUDOMÁNYEGYETEM
VÉGZETTJEI KÖRÉBEN

CAREER CHARADES...
LABOUR MARKET STRATEGIES AND LANGUAGE USE AMONG
THE GRADUATES OF SAPIENTIA HUNGARIAN UNIVERSITY
OF TRANSYLVANIA

Sorbán Angella

PhD, szociológus, kutatási osztályvezető, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Kolozsvár, Románia
sorbanangella@sapientia.ro

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem végzőseinek karrierkövetésére épül, és az erdélyi magyar tannyelvű felsőfokú képzés munkaerőpiaci tapasztalatait, valamint a Sapientia-diplomások munkaerőpiaci stratégiáinak a nyelvhasználattal összefüggő aspektusait elemzi Romániában, a létező kisebbségi strukturális helyzetben. Eredményeink azt mutatják, hogy az elhelyezkedési, munkaerőpiaci esélyeket befolyásoló legfontosabb tényező nem az egyetemi tannyelv, hanem az elvégzett szak. Ezzel együtt adataink felhívják a figyelmet arra, hogy a képzés nyelvének rendkívül fontos szerepe van a munkaerőpiaci stratégiák alakításában csakúgy, mint a karriertervezésben. Ez egyfelől azt jelenti, hogy az anyanyelvű felsőfokú képzés, a szakmai ismeretek hatékony átadása révén, a képzési folyamat során az anyanyelv irányában konszolidálódott pozitív attitűdök révén egyértelműen bővíti a kisebbségi nyelvhasználat terreit a munka világában, és a magyar nyelv visszahonosítását szolgálja a gazdasági szférában. A magyar tannyelvű felsőfokú képzés ugyanakkor – a kisebbségi kétnyelvűség, illetve a kisebbség strukturális helyzetének körülményei között – a munkaerőpiaci lehetőségek beszűkülését is eredményezheti, visszafogottsággal, a karrierok alultervezésével, visszalépésekkel járhat együtt, amennyiben az egyetemen elsajátított szaktudás nem társul megfelelő államnyelvi kompetenciákkal, sőt akár kidobóeffektust is előidézhet a romániai munkaerőpiacról. Ugyanakkor a 21. századi nemzetközi munkaerő-vándorlás kontextusában az államnyelvi kompetenciák hiányosságai, külföldi munkavállalást követően, a hazatérési szándékokat is jelentősen visszafoghatják (sorompóeffektus).

ABSTRACT

The paper is based on the career tracking of Sapientia Hungarian University of Transylvania degree holders by analysing the labour market experiences of young professionals who have

received higher education in the Hungarian language in Transylvania as well as their labour market strategies related to language use. These language-related aspects of the career tracking are presented in the social structure of Romania, where the Hungarian community is a minority. Our results show that the most important factor in finding an adequate job is not the language of instruction but the specialization chosen by the degree holders. However, our data demonstrate that the language of instruction also plays an essential role in developing labour market strategies and in career planning. On the one hand, Hungarian as the language of instruction in higher education unequivocally widens the domains of minority language use on the labour market through the professional knowledge (know-how) obtained in Hungarian as well as due to positive attitudes consolidated toward the mother tongue. Therefore, the Hungarian language comes back to the economic area in Transylvania. But, on the other hand, higher education in Hungarian can also lead to narrowing down labour market opportunities in the context of minority bilingualism and of the structural situation of this community. It can result in self-doubt and underestimating career chances if the professional competences acquired at the university are not accompanied by proficiency in the Romanian language, and it can even result in abandoning the Romanian labour market. In the context of 21st century international labour migration, these language-skill deficiencies can also significantly reduce the intentions of returning home after a period of working abroad, as our research shows (barrier effect).

Kulcsszavak: Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, romániai magyar kisebbség, két-nyelvűség, felsőoktatás, gazdaság, nyelvhasználat, munkaerőpiac, karriertervezés, kivándorlás, visszatérő migráció

Keywords: Sapientia Hungarian University of Transylvania, Hungarian minority in Romania, bilingualism, education, economy, language use, labour market, carrier strategies, emigration, return migration

BEVEZETÉS

Jelen elemzés tárgyát az erdélyi magyar tannyelvű felsőfokú képzés munkaerőpiaci tapasztalatai, valamint a Sapientia-diplomások munkapiaci stratégiáinak a nyelvhasználattal összefüggő aspektusai képezik. Alapja egy empirikus kutatás¹, amely a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet keretében valósult meg, két szakaszban: 2016 októbere és 2017 márciusa között készült egy kvalitatív vizsgálat (21 interjú), amelyet 2017 november–decemberében egy kérdőíves felmérés adataival egészítettünk ki (N = 109). Kutatásunk során arra kerestük a választ, hogy a gazdaság szereplőinek, esetünkben a romániai magyar tannyelvű felsőfokú képzésből a munkaerőpiacra kilépő diplomásoknak az anyanyelven való tannyelvi szocializációja, a nyelvhasználattal összefüggő opciói miként befolyásolják az elhelyezkedési stratégiákat és a karrierépítést a romániai munkapiacra, „mit ér”

¹ Az elemzés a kutatás eredményeit bemutató tanulmány szerkesztett, rövidített változata. A teljes szövege elérhető online: URL1

a végzeteknek a magyar tannyelvű magánegyetemen megszerzett tudás, miben jelent előnyt, esetenként hátrányt, esélyt, lehetőséget.

Az elemzési perspektíva a nyelv-gazdaság viszonyrendszere. Két, ezzel összefüggő alaphipotézisből indultunk ki. Egyrészt eddigi kutatási eredményeink azon tételére építünk, miszerint a magyar tannyelvi folytonosság, illetve az anyanyelvű felsőfokú képzés – a nyelv természetes használata, az anyanyelvhez fűződő pozitív attitűdöknek az oktatási folyamatban való konszolidációja révén – bővítik azokat a nyilvános nyelvhasználati tereket (a munka világában, a gazdasági szférában), ahol a magyar nyelv, státusánál fogva, eladdig nem vagy csak korlátozottan volt használatos (Sorbán, 2012, 2014).

A másik kiindulópontunk, hogy a 21. század elejére az előző időszakokhoz képest nagymértékben megváltozott a munka világa és jelentése (mi az érvényesülés, mi az önmegvalósítás, mi számít munkának, hogyan kapcsolódnak ezek össze). Napjainkban a szakmai pályák dinamikusan változnak, módosulnak, ezért a társadalom egyik legmeghatározóbb átalakulása éppen a szakmai pályas és életutak individualizációjához kapcsolható (Beck, 2003). Ebben az új helyzetben a felsőoktatás nemcsak a különféle (adott időszakban választott) szakmákra kell hogy felkészítsen, hanem ezzel egyidejűleg olyan jártasságokat kell átadjon, amelyek átválthatóak, továbbfejleszthetőek a különféle, egymást követő munkahelyeken, pozíciókban.

A GAZDASÁG-NYELV VISZONYRENDSZER. A KISEBBSÉGI NYELVI PERSPEKTÍVA

A gazdaság és a nyelv közötti viszonyrendszer szerteágazó vizsgálódási terület: tárgyalhatjuk a nyelvet mint magyarázó tényezőt a gazdasági folyamatokban, illetve vehetjük alapul a gazdaságot mint magyarázó faktort a nyelvi változások folyamatában – mind a két vizsgálódási perspektíva izgalmas szociolingvisztikai kérdések sorát nyitja meg. A gazdaság nyelvi, illetve a nyelv gazdasági vonzatait érintő sokrétű kérdéskörnek nagy vonalakban két olyan kutatási irányát lehet megkülönböztetni, amely a kisebbségi nyelvek szempontjából is releváns. Egyik a nyelvismeret és a gazdasági státus, illetve a jövedelemszint összefüggéseit érinti, például azt, hogy valóban jobb munkaerőpiaci helyzetet jelent-e egy adott régióban a két- vagy többnyelvűség; hogyan térül meg a társadalmi mobilitás szintjén két, esetleg több nyelv jó ismerete. Másik, a nyelvek fejlődésének a dinamikájához kapcsolható, nevezetesen, hogy a nyelvek ún. gazdasági haszna, a hozzájuk „csatolt” gazdasági és munkapiaci előnyök miként befolyásolják maguknak a nyelveknek a megtartását, fejlődését, s egyben beszélőik számbeli alakulását (Grin, 1990).

Adott országra vagy régióra vonatkoztatva – esetünkben Romániára, illetve Erdélyre – a gazdaság és nyelv viszonyrendszer jellemzői szorosan összefügge-

nek az adott oktatási szerkezetben a különféle nyelveken való képzési kínálat, ezek versenyképességével, ami hosszabb távon a munkaerőpiaci stratégiák nyelvhasználati aspektusait és a különféle szaknyelvi regiszterek fejlődését (tudományos nyelv, szakmai köznyelv, szakmai társalgási nyelv, gazdasági nyelv, üzleti nyelv) egyaránt befolyásolja. Ennek a létező többségi-kisebbségi hatalmi viszonyrendszerben kulcsfontosságú jelentősége van a magyar kisebbség strukturális helyzetére nézve.

Az elmúlt évtizedekben számos olyan kezdeményezés valósult meg Erdélyben, amelyek a romániai magyar kisebbség helyzetének javítását, a magyar nyelv presztízsének növelését, a szaknyelvi regiszterek visszaépítését és gazdagítását, nemkülönbön a tudományosság magyar nyelven való művelését célozták, és amelyek a szóban forgó időszak távlatából értékelve egyértelműen sikeres megvalósításoknak tekinthetők. Ide sorolható az önálló magyar közoktatási intézmények létrejötte mellett, hogy kiépült a magyar tannyelvű magánegyetemi hálózat, amelynek egyik fontos pillére a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem. A magyar tannyelvű felsőoktatás bővülésének eredménye, hogy mára az erdélyi magyar nemzetiségű fiatalok közel egyharmada, a magyar tannyelven érettségizetteknek pedig körülbelül a fele magyar nyelven tanul a felsőoktatásban (Szikszai, 2010).

A SAPIENTIA ERDÉLYI MAGYAR TUDOMÁNYEGYETEM. RÖVID ÁTTEKINTÉS SZÁMOKBAN

A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem (Sapientia EMTE) 2001-ben alakult a magyar történelmi egyházak és értelmiségi csoportok kezdeményezésére, magyar állami támogatással. Célja, hogy „magas színvonalú, versenyképes oktatást biztosítson, ugyanakkor megfeleljen a nemzetközi elvárásoknak és olyan szakembereket képezzen, akik a tanulmányaik befejezését követően akár otthon, akár külföldön szakmájukban érvényesülnek” (URL2).

A Romániai Felsőoktatási Minőségbiztosítási Ügynökség 2010. október 22-i döntésével hagyta jóvá a Sapientia EMTE teljes körű intézményi akkreditációját. A 2001-es alapítástól 2017-ig az alapképzésben tizennégy sapientias évfolyam végzett (4713 végzett diák, ebből 4466 szerzett oklevelet), a mesterképzésben pedig eddig három évfolyam fejezte be a tanulmányait (222 hallgató, ebből 201 szerzett oklevelet) (URL3). 2017-ben az egyetem három karral, négy helyszínen (Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Csíkszeredában és Sepsiszentgyörgyön) működött, 193 főállású, 134 társult oktatója, valamint 2329 hallgatója volt. Kínálatában harminc alapképzési és tizenkét mesterszak szerepelt. Ugyanakkor 2017-ben a Sapientia EMTE a budapesti Nemzeti Közzolgálati Egyetemmel együttműködésben először hirdetett doktori képzést.

MAGYAR TANNYELVŰ FELSŐOKTATÁS A ROMÁNIAI/NEMZETKÖZI MUNKAERŐPIACON

Empirikus vizsgálatunk célcsoportját a Sapientia EMTE 2009/2010-es tanévben végzett évfolyama képezte.² Választásunkat egyfelől az indokolta, hogy a szóban forgó tanév meghatározó volt az egyetem életében: az intézményt 2010-ben akkreditálta a román minőségbiztosítási hatóság, ami egyértelműen bizonyította, hogy az alapítás óta eltelt tíz évben az újonnan létesített egyetem keretében mérhető eredmények születtek mind az oktatásban, mind a kutatásban. Másrészt pedig, azoknak a végzősöknek a szempontjából, akik 2010-ben fejezték be tanulmányaikat a Sapientia egyetemen, hét év elegendő idő ahhoz, hogy kipróbálják magukat a munka világában, legyenek értékelhető munkapiaci tapasztalataik.

A 2009/2010-es tanévben tizennyolc szakon³ mindösszesen 360 hallgató végzett a Sapientián.

Az alumni karrierkövetési adatok elemzése csakúgy, mint kutatásunk eredményei azt mutatják, hogy a szóban forgó évfolyam végzőseinek a szakmában való elhelyezkedési aránya erősen szakfüggő. Ez egyértelműen jelzi, hogy az elhelyezkedési esélyeket illetően a legfontosabb tényező az elvégzett szak, nem pedig a tannyelv. Adataink szerint a legnagyobb arányban a *számítástechnika* (92,31%), az *informatika* (76,92%), a *gazdasági* (70,29%), a mérnöki (mechatronika, 84,62%, kertészmérnöki, 66,67%), valamint a *film-, fotó és média* (62,50%) szakok végzettjei tudtak képzettségüknek megfelelően elhelyezkedni. Legkisebb arányban a környezetföldrajz (18,18%), az élelmiszermérnöki (28,57%), a kommunikáció és PR (29,63%), valamint a szociológia (31,57%) szakosok találtak végzettségük szerinti állást.

Mindezzel együtt adataink rávilágítanak arra, hogy az egyetemi tannyelv egyáltalán nem elhanyagolható szempont a végzősök munkaerőpiaci stratégiáiban és

² A kutatás empirikus anyagát 21 beszélgetés és 109 kitöltött kérdőív képezi. A kérdőíves vizsgálat esetében a mintában a 2009–2010-es tanévben végzetek száma 61, ugyanakkor egy kontrollmintát is kialakítottunk más évfolyamok végzettjei közül abból a megfontolásból, hogy legyen összehasonlítási alapunk a 2009/2010-es évfolyamtól kapott eredményekhez (N = 48, közülük 23-an 2010 előtti, 25-en pedig 2010 utáni évfolyamokon végeztek). A kontrollminta adatai nem mutatnak szignifikáns eltéréseket a 2009/2010-es évfolyamtól kapott eredményekhez képest, ezért jelen elemzésben ezekkel külön nem is foglalkozunk.

³ A 2009/2010-es tanévben a következő szakok működtek a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen: könyvelés és gazdálkodási informatika; általános közgazdaság; agrárgazdaság; környezetgazdaság, román nyelv és irodalom–angol nyelv és irodalom; élelmiszeripari mérnöki; környezetmérnöki; kommunikáció és PR; szociológia; informatika; mechatronika; számítástechnika; automatizálás és alkalmazott informatika; pedagógia; kertészmérnöki; filmművészet, fotóművészet, média; környezetföldrajz; nemzetközi kapcsolatok.

karriertervezésében. Az alábbiakban ennek főbb vonatkozásait foglaljuk össze, kutatási eredményeink alapján:

I. Vizsgálatunk tükrében több nyelvhasználattal összefüggő álláskeresési/elhelyezkedési stratégiát is felvázolhatunk a sapientiasok körében, figyelembe véve azt is, hogy a munka világa – akár romániai vagy multinacionális cégeknél, akár külföldön van a megcélzott állás – napjainkban nagyon differenciált nyelvhasználati helyzeteket jelenthet:

- a. a leggyakoribb eset (ide sorolható a 2009/2010-es évfolyam végzőseinek mintegy kétharmada), hogy tanulmányaik befejezését követően a Sapientian végzett friss diplomás *nyelvhasználat szempontjából preferenciálisan helyezkedik el* a romániai munkaerőpiacon, ami annyit jelent, hogy olyan munkahelyet keres, ahol nagyjából a magyar nyelvet használja/használhatja, vagy önálló vállalkozásba kezd, ahol a munkatársainak a kiválasztása ugyancsak preferenciális (tehát előnyben részesíti a magyarokat);
- b. multinacionális cégekhez kerül, ahol a nyelvhasználat dominánsan angol vagy német, a munkahelyén jobbra csak a munkatársak közötti kommunikációban használja a magyar, illetve a román nyelvet;
- c. dominánsan román, esetenként többnyelvű (román, angol, német, magyar) munkahelyi környezetben talál megfelelő állást magának, ami, mint elhelyezkedési stratégia, általában előfeltételezi, hogy az érintett a tanulmányait/szakmai gyakorlatát a Sapientia elvégzése után (vagy aközben) román tan nyelvű felsőoktatási intézményben/cégnél folytassa, s ezáltal többségi szakmai hálózatokhoz is kapcsolódjon;
- d. külföldön vállal munkát, és így – egy időre legalábbis – elszakad az itthoni életviszonyoktól, és másfajta nyelvhasználati terekbe kerül a munkapiacon és a magánéletben egyaránt.

Első hipotézisünkre építve, miszerint a felsőfokú képzés nyelve folytonosságban és kapcsolódva az előző oktatási fokozatok tannyelvéhez, elősegíti nemcsak a szakma értő elsajátítását, a tanulási folyamat hatékonyságát, hanem a közösségi identitás megerősödését is, a nyelvi szempontból preferenciális munkahelyi elhelyezkedés – mint leginkább jellemző munkapiaci stratégia a sapientiasok részéről – természetes és kézenfekvő. Eredményeink alátámasztják, hogy ezzel a nyelvi szempontból preferenciális munkapiaci attitűddel, amelyhez számos esetben saját vállalkozási, munkahelyteremtési tervek is társulnak, egyértelműen kibővülnek a magyar nyelv használatának terei a gazdasági szférában, kulturálisan érzékeny (a magyar nyelvre/kultúrára is alapozó, a kétnyelvűséget egyértelműen bátorító) kreatív üzleti kezdeményezések születnek. Ezek révén pedig a közösségi értékekre, a szolidaritásra, a bizalomra építő kapcsolati hálók lépnek működésbe, mely tényezőknek a gazdasági életben (is) jelentős szerepük van. Tényként ke-

zelhető az is, hogy az anyanyelvi egyetemi képzési miliőben viszonylag háttérbe szorul a többségi nyelv használata – tekintve, hogy nem is kétnyelvű oktatásról van szó! –, ami az anyanyelvi preferenciát az elhelyezkedés folyamán fel is erősíti. Hozzá kell tenni még ehhez, hogy manapság a fiatal végzősök nemcsak a hazai, hanem a magyar (a magyarországgal egybekapcsolt vagy határon átnyúló), illetve a nemzetközi munkavállalási lehetőségekkel is számolnak, ami a munkapiaci lehetőségeket nyelvhasználati szempontból is nagymértékben kibővíti.

Az alábbi táblázatban a munkahelyi nyelvhasználatra vonatkozó adatokat mutatjuk be a 2009/2010-es sapientiás évfolyam válaszadóinak a körében, mely adatok egyúttal a vázolt elhelyezkedési stratégiákat is jórészt tükrözik. Mindazonáltal a szóbeli és írásbeli nyelvhasználatra vonatkozó megoszlások a magyar nyelv helyzetét is világosan érzékeltetik a romániai kisebbségi strukturális helyzetben és a globális munkaerőpiac hazai szegmenseiben egyaránt.

1. táblázat. Milyen nyelvet használsz a munkahelyeden? (N=61)

Válasz	Szóban (%)	Írásban (%)
Kizárólag a magyart	7,0	1,6
Inkább a magyart	31,6	15,3
Magyart és románt vegyesen (körülbelül fele-fele)	34,8	20,3
Inkább a románt	2,0	18,6
Inkább az angolt vagy más idegen nyelvet	19,3	32,2
Egyéb helyzet	5,3	6,7
Nem válaszolt	0,0	5,3
Összesen	100,0	100,0

A kutatás keretében készült beszélgetések és a kérdőíves vizsgálat eredményei egyaránt megerősítik, hogy a sapientiások Erdélyben a szolgáltatások és termékek piacát alapvetően két- vagy többnyelvű környezetben tételezik, olyan gazdasági-társadalmi miliővel számolnak, amelynek nyelvi tájképén és nyelvhasználatában a magyar nyelvnek is helye van, illetve helye lehet. „Ha minden lehetőség adva volna, milyen vállalkozást indítanál, és ebben milyen szerepe volna a nyelveknek? Ha van vállalkozásod, akkor mivel foglalkozik, hol, mi-ben kapnak szerepet ebben a nyelvek?” A válaszok igazolják: akár vállalkozási elképzelésről, akár már működő vállalkozásról van szó, ezek túlnyomórészt a két-, illetve többnyelvűsége építenének/építenek, beleértve természetesen a magyar nyelvet is.

Összegezve a magyar tannyelvű felsőfokú képzés előnyeit, egyrészt a sapientia diplomások nézőpontjából (megértés, az ismeretek könnyebb, gyorsabb hatékonyabb elsajátítása), és egyúttal számba véve ennek társadalmi hozadékát is, azt mondhatjuk, hogy a magyar tannyelvű egyetem Erdélyben lényeges szerepet tölt be nemcsak a szakemberképzésben és a magyar szakértelmiség utánpótlásában, hanem ezzel egyidejűleg a magyar nyelv visszahonosításában a gazdaságban, illetve az ehhez a szférához kapcsolódó nyelvi regiszterek fejlődésében.

II. A magyar tannyelvű felsőfokú képzés, a munkahelyek preferenciális magyar nyelvűségével meghosszabbításban azonban, mint eredményeink mutatják, nem mindig vonja maga után a munkapiaci lehetőségek bővülését, sőt éppen ellenkezőleg, ezek behatároltságát is eredményezheti. Ez azzal függ össze, hogy Erdélyben alig vannak (ha egyáltalán vannak) kizárólag magyar nyelvhasználatot igénylő állások, illetve azzal, hogy a megfelelő román nyelvismeret kulcstényezője az itthoni karrierépítésnek. Jelen kutatás fényében is elmondhatjuk: a magasabb szintű román nyelvismeret tágabb lehetőségeket hordoz olyan állások megszerzésére, amelyek magasabb beosztást, jobb fizetést, esetleg szakmai fejlődést egyaránt kínálnak. A jó államnyelvi kompetenciák tehát nagyobb karriertervezési szabadsággal és mobilitási lehetőségekkel járnak, és ez még inkább releváns, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a vizsgált évfolyam végzőseinek a körében a román nyelvismeret szintje szignifikáns összefüggést mutat az angol nyelvismeret szintjével, ami arra utal, hogy aki jól tud románul, az jobban tud angolul is, tehát ezek a nyelvi jártasságok egymásra épülnek. Ennek nyilván a fordítottja is igazolható: az alacsonyabb állam- és idegen nyelvi kompetenciák *visszafogottságot* eredményeznek a munkaerőpiaci stratégiákban, *a karrier alultervezését*, esetleg *visszalépéseket* is maguk után vonhatnak az egymást követő munkahelyváltások folyamatában, Romániában.

Mindazzal együtt, hogy a romániai államnemzeti keretekben a magas szintű, biztonságos államnyelvismeret csak egyik tényezője a szakmában való jó érvényesülésnek – abba ugyanis az adott társadalmi és politikai környezettel összefüggő, illetve a kisebbségi helyzetből adódó egyéb strukturális tényezők is belejátszanak^{4,5} –, az államnyelvismeret szerepét a karriertervezésben, illetve a munkaerőpiaci stratégiák alakításában nem szabad alábecsülni.

⁴ Milyen szinten beszéled a román nyelvet/Milyen szinten beszéled az angol nyelvet (1=elég gyengén, 5=anyanyelvi szinten – Béta: ,485, t. érték: 4,256, Sig. 0,000).

⁵ Szociológiai felmérések szerint a romániai magyarok munkaerőpiaci helyzetét számos tényező befolyásolja, így az, hogy milyen régióban él a megkérdezett, falun-e, vagy városban, milyen beosztásban dolgozik, és nem utolsósorban, hogy a megkérdezett férfi-e, avagy nő stb. Kétségtelen azonban, hogy a román nyelvismeret nagyon fontos tényező ebben, kisebbségi helyzetben talán az egyik legfontosabb, de csak az egyik (Sorbán, 2012, 2014).

Noha tény, hogy a magyar tannyelvű egyetem a román nyelvismeretet illetően nem képes pótolni azt, ami a közoktatás feladata lenne, vagy az érettségi megszerzéséig feladata lett volna, a probléma valós, visszatérő és megoldásokat sürgető. Ezt bizonyítja, hogy a megkérdezettek túlnyomó többsége (84,0%) úgy gondolja, hogy a Sapientia nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a román nyelvi kompetenciák fejlesztésére. Beszédes adatsor továbbá, hogy 22,0%-uk szerint a jó román nyelvtudás majdnem kizárólagos feltétele a szakmában való érvényesülésnek Romániában, 66,1%-uk szerint nem kizárólagos ugyan, de nagyon fontos, 11,9%-uk pedig úgy ítéli meg, hogy ez nem nagyon fontos ugyan, de mindenképpen előnyös a munkapiacra.

Az államnyelvismerettel összefüggő problémák megoldását leginkább az szolgálná, ha a magyar nemzetiségű hallgatók jó, magas szintű, biztonságos román nyelvtudással kerülnének ki a középiskolából, amire a felsőoktatásban tovább lehet építeni, de a helyzet közismerten nem ez. Kétségtelen azonban, hogy világszerte léteznek a felsőoktatásban is használatos nyelvoktatási módszertanok, miként számos modell van nyelvi kompetenciák fejlesztésére is, amelyekkel az egyetem a romániai munkapiacra való belépést vagy a munkahelyváltások során az átlépéshez szükséges nyelvhasználati biztonságot államnyelven is segítheti. Tapasztalati tény, hogy maga a munkahelyi nyelvhasználat egyik vagy másik állásban egy idő után bejárátódik, legyen az akár két- vagy többnyelvű, de a belépéshez vagy a váltáshoz szükséges önbizalmat segítené, ha a magyar tannyelvű egyetem az adott szakmában, ha nem is a teljes szakmai terminológiát, de a szakmai társalgási nyelvet, illetve az üzleti kommunikációs nyelvet románul felvonná az oktatott tantárgyak közé. Például, hogy hogyan kell egy román nyelven zajló állásinterjúra felkészülni, hogyan kell egy pályázatot megírni, a hivatalos levelezést bonyolítani, gazdasági, vállalkozási ügyeket román nyelven, magabiztosan intézni.

Gyakran éri a kisebbségi oktatási intézményeket, így az egyetemeket is az a vád, hogy a munkaerőpiaci esélyek a tanulmányok befejezése után a végzősök számára korlátozottak, hogy a magyar tannyelvű egyetemmel csak bizonyos régiókban, vagy csak bizonyos munkaerőpiaci szegmensekben lehet elhelyezkedni, s az „etnicizálódás” – ami megőrző módon a bezáródás szinonimája – elkerülésére bevált recept, hogy „tanuljon románul a gyermek, hogy jobban érvényesülhessen”. Ez régi/új kihívás, örökölt probléma, viszont az is nyilvánvaló, hogy ez nem a magyar oktatási intézmények tannyelvébe, hanem a többségi-kisebbségi strukturális kontextusba, illetve a fennálló hatalomviszonyok szövevényébe gyökerezik.

Kétségtelen azonban, hogy a kisebbségi „hátrányok” és a vonatkozó bejárátott klisék ismételtetése helyett, illetve addig is, míg a közoktatás esetleg biztonságosabb és magasabb szintű román nyelvtudással bocsátja útjára az erdélyi magyar tannyelvű középiskolák végzettjeit, a magyar felsőoktatási intézményeknek lehetnek, és kell is hogy legyenek erre a helyzetre különféle válaszaik. Ilyen lehetne

például valamilyen boldogulási, üzleti kommunikációs román nyelv oktatása a magyar tannyelvű egyetemeken: a Business English mellé felvehető például a „*Limba româna de afaceri*” – miért ne? Vagy olyan gyakorlati képzéseket lehetne szervezni, akár román egyetemekkel/cégekkel/intézményekkel együttműködésben, amelyek az államnyelvi kommunikációs kompetenciák fejlesztésével, kapcsolati tőkével és pozicionális előnyökkel egyaránt együtt járnának, az egyetem elvégzését követően is.

Az államnyelvre is hangsúlyt fektető egyetemi nyelvpolitika nemcsak azért indokolt Erdélyben, mert maga a gazdasági környezet majd minden esetben bizonyos mértékig kétnyelvű, hanem azért is, mert napjainkban a karrierutakat elég gyakori munkahelyváltások jellemzik, a román nyelvismeret hiánya pedig beszűkítve a munkahelyváltási, illetve pályamódosítási elképzeléseket, egyfajta *kidobóeffektust* is eredményezhet a romániai munkaerőpiacról.

III. Elemzésünk zárásaként visszautalunk második hipotézisünkhöz, nevezetesen, hogy a 21. század elejére nagymértékben megváltozott a munka világa, és a felsőoktatási intézmények valójában akkor versenyképesek, ha nemcsak megfelelő szakképzést, hanem olyan konvertálható tudásokat, jártasságokat is biztosítanak hallgatóiknak, amelyek hasznosak és továbbfejleszthetőek az egymást követő munkahelyeken. Ráadásul, napjainkban a fiatalok a munkapiacra való elhelyezkedés során nemcsak hazai, hanem a külföldi munkavállalási lehetőségeket is figyelembe veszik. A 21. század eleji munkamigráció sajátossága ugyanakkor, hogy strukturálatlan és lezáratlan, egyidejűleg van jelen ebben a folyamatban az elvándorlás, az időszakos külföldi munkavállalás, illetve a visszavándorlás, akár ismételten, akár ugyanannak a személynek a karrierútjában („likvid migráció” – Hárs, 2011). Ebben a kontextusban a két- és többnyelvűség iránti pozitív attitűdök, csakúgy mint a jó román nyelvtudás, fogódzót jelenthetnek azoknak, akik külföldön dolgoznak, de valamilyen okból egy idő után haza akarnak térni, a nyelveknek ugyanis jelentős szerepük van az egyén önpozicionálásában a nemzetközi migrációs térben (Sorbán, 2015). A biztonságosabb román nyelvtudás – a hazatérés előkészítési folyamatában – a szakmai kapcsolatok újrafűzéséhez is nagymértékben járulhat hozzá, s a visszakapcsolódás annál szerencsésebb, minél inkább számol az erdélyi valósággal: a két- vagy többnyelvű gazdasági és társadalmi környezettel. Egyébként a román nyelvismeret hiánya egy újabb – a kisebbségi közösségek szempontjából hátrányos – jelenséget generál, nevezetesen a hosszabb külföldi munkavállalási időszak után lefékezi, esetenként le is zárja a hazatérési döntéseket/terveket (sorompóeffektus).

A kutatás a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet keretében, az MTA Domus Szülőföldi Ösztöndíjprogram (2016–2017), valamint a Bethlen Gábor Alap (2017) támogatásával valósult meg.

IRODALOM

- Beck, U. (2003): *Kockázat-társadalom. Út egy másik modernitásba*. Budapest: Századvég Kiadó
- Grin, F. (1990): The Economic Approach of Minority Languages. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 11, 153–174. DOI: 10.1080/01434632.1990.9994406
- Hárs Á. (2011): *Magyarok külföldi munkavállalása*. Budapest: Kopint-Tárki Konjunktúrakutató Zrt. https://eures.munka.hu/Lapok/eures_mediator/eures_mediator_tanulmanyok/content/ak_euegt_eloadasok_magyarok_kulfoldon.pdf
- Sorbán A. (2012): *Kisebbség-társadalomszerkezet-kétnyelvűség*. (Műhelytanulmányok 42) Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, <http://www.ispmn.gov.ro/uploads/ISPMNN%20WP%2042-09-02.pdf>
- Sorbán A. (2014): *Kisebbség és kétnyelvűség. A kétnyelvűség szociológiai aspektusai az oktatásban és a munkaerőpiacon*. Sepsiszentgyörgy: Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége
- Sorbán A. (2015): *Ó, a Nyugat, a Nyugat. Migráció és gazdasági kultúra. Az erdélyi perspektíva*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület Kiadója, https://www.academia.edu/40324027/%C3%93_a_Nyugat_a_Nyugat_Migr%C3%A1ci%C3%B3_%C3%A9s_gazdas%C3%A1gi_kult%C3%BAra._Az_erd%C3%A9lyi_perspekt%C3%ADva
- Szikszai M. (szerk.) (2010): *Az erdélyi magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai. Tümpontok egy lehetséges stratégiához*. Kolozsvár: KAB, http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf1355.pdf
- URL1: https://www.academia.edu/37068957/Mesters%C3%A9gemnek_c%C3%ADmere [2019. február 5.]
- URL2: <http://www.sapientia.ro/hu/rektori-koszonto> [2017. december]
- URL3: www.sapientia.ro [2017. december]